

vajha hinnék. Hittem-e, vagy csak vágyódtam a hitre, amikor ezeket a verseket írtam? Eldönthetetlen kérdés, ami azonban mégiscsak eltölt a hazugság lelkiismeretfurdalásával — éppen úgy, mint a kényszerűség bizonyosságával. Szerepet játszott-e életem folyásában Jézus Krisztus? S fogok-e valaha is megnyugtató feleletet találni erre a kérdésre? Nemcsak a *Vigiliának*, hanem saját magamnak is válaszolnom kell erre a kérdésre.

Nem lehet véletlen, hogy az a nagy irodalmi téma, ami alighanem utolsóként, mindennél inkább foglalkoztat, a metaforák kérdése. Bennük nemcsak stilisztikai alakzatot, hanem az emberi megismerés, sőt, az emberi magatartás olyan jelenségét látom, amely lelkünket önmaga fölé, és ezzel a nyelvi kimondhatóságának a mindennapi szavak feletti szintjére emeli. Isten, mint szó, mint fogalom csak metaforaként létezik, de éppen ezért a nyelv jelentésköréből kitörölhetetlen, annullálni sohasem, csak tagadni lehet. Olyan metafora, mint a híd, aminek csak egyik tartópillérét látjuk, a másik elvész a túlsó part ködében. Tudjuk, hogy létező, de láthatatlan. Mindaz, amivel vagy amiben láthatatlanságát tagadni vagy képzeletünkkel helyettesíteni tudjuk, nehéz és őszinte pillanataimban szentségtörésnek tűnik. Az istenhit antropomorfiája helyett az istenség vagy az isteniség princípiumát állítom, s ennek számunkra kimondható metaforájának tartom Isten vagy Krisztus alakját. Mindegy, hogy mit mondunk: mindkettő, s mindaz, amivel az istenség kimondhatatlanságát helyettesítjük, több is, kevesebb is önmagánál, egyszerre szentség és megszenteltetés.

Az emberi tragikumnak és az emberi „boldogulásnak”, értelme folytonos elégtelenség-érzetének és a lelkében fel-felcsillanó reménynek, harmóniának, „boldogulásnak” ez a forrása. Legalábbis számomra.

ERDÉLYI ZSUZSANNA
néprajzkutató

A szeretetről – ma

Az első kérdésre a válaszom: a szeretet. A második kérdésre válaszom: Krisztus, Aki a Szeretet; mivel Belőle sarjadt ki a kereszténység, része személyes boldogulásomnak.

Ha nem lenne a kérdés éppen 1999-ben ilyen létfeszető, és válaszom rá látszólag logikátlan ebben az ember embernek farkasa korban a század és az ezred utolsó évében, megelégednék ezzel a rövid válasszal, amely magába sűríti a lényegét. Nem bontanám ki a válaszomat, hanem csak a leírt két tőmondatot adnám át a szerkesztőségnek.

Így viszont inkább fölrajzolom azt a háttérret, amely a két alapkérdésre adott válaszomat motiválja. Gond ezzel is van. Éppen a mondanivaló szubjektív jellegéből adódik, az *ego* ösztön-

mélyi rétegeinek érintésével. Korunk az ilyesmire nem hangolt. Racionális s haszonelvű gondolkodásának nem követhető szféra. Magánügy. Érdektelen. Legjobb esetben „hegyi beszéd”, álságos, kenetes minősítést nyerhet. Kétségkívül szubjektív, amit mondok. Ab ovo szubjektív, mert az *én*, a mondat alanya állítja. S talán akad még, aki nem hegyi beszédnek, nem kenetesen álságosnak minősíti. Akad olyan, aki Krisztus árnyékát véli fölsejleni mögötte. Krisztus árnyékát, mert arról szól, ami a kérdésekre adott válaszom mögöttes tartalma. A szeretetről s e szeretet forrásáról, Krisztusról.

A szeretet nálam megélt valóság, élmény, életoxigén, régiesen: éleny. Amióta eszem tudom, meghatározója életemnek. Feltehetően akkor is az volt, amikor még ösztönlényként, csecsemőként, majd kicsi gyerekként felém irányult, majd tudatos fejlődési szakaszomban visszaáradt. Visszaáradt szüleim, testvéreim, otthonom felé, s egyszerűen csak a tágabb környezet, a természet felé. Minél jobban tágult a környezet, s maga az élet színpada, amelyre iskoláskortól fölléptem, annál jobban éreztem, hogy belém települt a világ, s gyönyörű dolog élni. Feltételezem, hogy az Úristen áldott meg (?) erősen fölfokozott életérzéssel, valami harsány boldogsággal, hogy élek, hogy élhetek. Ennek az érzelemnek mindig hangot kellett adnom. A szüleim, a személyzet, a napszámosok énekeit korán bevette az agyam. Tele tüdővel énekeltem versenyre kelve a madarakkal s még a távoli templom harangszavával is. A *bravo bravissimo-diáknak lenni passzió*, ki tudja honnét fölszedett aklamáció hangja még oly távolról is eljutott szüleimhez, s biztos fejcsóválva mondogatták: már megint nem bír magával ez a gyerek. Boldogságérzetem nem volt külső körülményekhez kötve. Boldog voltam a rekkenő júliusi hőségben, melyben csak a méhek, darazsak s főleg a hatalmas dongók zümmögése hozott rezdülést. Boldog voltam, ha hóviharos fürgetegekben kint mászkálhattam, s a fagyos hókristályok szurkálták arcbőrömet. Boldog voltam, ha a hulló lombok között gyönyörű röttes, sötétbordó levelet találtam, vagy, s ez volt a csúcs, ha a tavaszi szántás idején zörgő szekerezés után kiértünk a földekre, s kezemben a kocsis ostarával lépkedtem a barázdában, vagy ráülhettem a hatalmas henger — hantegyengető gazdasági eszköz — oldalkeretére. Boldog voltam, szerettem élni, s szerettem mindent, ami körülvesz. Családom és a természet gondoskodtak róla, hogy bőség vegyen körül. A legszebb szőlőfűrtöket találták föl az étkezéseknél, a legédesebb dinnyéket vágták föl, tányérnyi dáliákat, bódító szegfűket metszhettünk le vázáinkba. Könyvek tömegéből válogathattunk, s bár rádiónk nem volt, napközben a cselédség énekei s estefelé szüleink muzsikálása ismertetett meg a hangok, a zene világával, a szinte kozmikus élményt jelentő harmóniával.

A bőség kint a pusztán nem az anyagiakban mutatkozott meg. A Trianon utáni kábulatban, szűkösségekben, a természet kedvétől, a termés minőségétől függően jött be pénz a családi kasszába. Aztán pörgött egyet, s már ment is kifelé, annyi volt a kiadás.

A bőség másban mutatkozott meg. Az otthon és a természet nyújtotta értékekben. A természethez tartozás, a földhöz kötöttség különös élményében, ha lehet ezt mondani: ősalapotbéli spiritualitásban. A vihar után távolodó morajlás hangja vagy a vándorútra készülő fecskék nyugtalan csivitelése még most is a fülemben van. A lassú szárnycsapásokkal köröző gólyák, a szélesszárnyú színes pillangók látványa, amíg élek, kísért. Védőn borult fölém a csillagfényű égbolt, s védőn vett körül egy karnyújtásnyira lévő gyertyafényű burok, a szülői szeretet. Mindez védettségerzetet kelthetett. Talán ezért nem ismertem a félelmet, a szorongást. Soha nem féltem. Csillagtalan éjszakákon is ki mertem menni a szuroksötétbe a házból. Mertem bókászni a határban a dunai ártér kies, füzes, ligetes, szedres laposain. Nem féltem a csaholó kutyáktól, s nem féltem fölmászni a még oly magas fákra is. S közben, mint afféle kíváncsi gyerek, sokat, nagyon sokat kérdeztem. Lassan olyan dolgokra is, amelyek túl vannak az érzékelhetőség határán. A válaszok nyomán körvonalazódott, majd megfogalmazódott a sejtés, a ráérzés szintjén bizonytalanodó „tudás”, a végső dolgok irányába elmozduló tudás. Erre minden emberben megvan a készség akár természeti nép fia, akár magasabb kultúra állapotába jutott közösség tagja. Belénk van szunnyasztva a természetfölötti fogalma, a transzcendens erő léte. Ettől már csak egy lépés az ősmozgató, a teremtő szubsztancia, nálunk keresztényeknél az Isten, a testté vált Logosz, Jézus. S a gyereknél ezt az ösztönvilág mélyén húzódó valamit a szülő segít megfogalmazni, tudatosítani, majd beleépíteni a gyerek tudati, gondolati tartományába, majd akarati, érzelmi s végül magatartási szférájába, mindezzel a vallás fogalmát, vallásos érzését s végül vallásosságát megalapozni.

Ha elővesszük János evangéliumát, s kezdjük olvasni: Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt... majd folytatni kiegészítve a kapcsolt magyarázatokkal, akkor egyértelművé válik, hogy mindent Isten és vele együtt a szeretet vesz körül. Ő adja a természet szépségét, bőségét, s ő adja a szeretet bőségét. Ha egy gyerek olyan környezetben nő fel, ahol természetes a szépség és a szeretet, akkor ő is részesevé válik mindennek, öbelőle is föltör, kiárad, mint a madárból az ének. Része a természetnek, része Istennek. Istentől árad, Istenhez árad. Ez az életérzés, mondhatni harsány életérzés megmarad már túl az önfeledt, az ösztönös lét keretén is. Immár más élethelyzetekben is hat, s nem csak szükség szerint egy pusztai létforma varázslatos ősalapotában, mintegy a bűnbeesés előtti paradi-

csomi ártatlanságban, ahol még a fűszál tetején is jelen volt az Isten. A pusztai élet bősége, a természet bőkezűsége már önmagában a szeretet jelének tűnt, az adakozó, az örömszerző szeretet jelének, Isten jelenlétének.

Már régen a múlté mindezen bőség, bőkezűség. A szűk Váci utca bérházából csak nyaktekergetve lehet a felhőket kémlelni. Az elegáns frakkos fecskék helyett a lomha galambok jelentik a madárvilágot és a — szennyet.

S ez már mit sem számít. Nem számít a külső környezet változása. Megmaradt az egykori külső világ kialakította belső környezet, a léleké, benne Istennel s benne a szeretettel. Megmaradt az egykor ösztönös, majd tudatos belső öröm: szeretek élni, szeretem szeretni az enyéimet, az otthonomat, a környezetemet. Szeretem a nem mindig szeretni való hazám, és szeretem a nem mindig szeretni való múltunkat. S mindennek ellenére szeretem, hogy olyan messziről jöttünk, s annyi titkot hordozunk — még mindig. S végezetül szeretem a munkát, amelyre keményen neveltek rá, s szeretem a könyvtári bogarászásokat s a falujárásokat: a kis öregeket, az imádkozó, éneklő, Mária siralmait jajongó kegyes mamákat, a templomi harangszóra nekiinduló nenéket.

Mindebből következik, hogy a bennem, ki tudja, milyen kegyelemből fölhalmozott szeretetnek köszönhetem boldogulásomat s a magányosságukat szép szóval, szeretettel körülvelt öregasszonyaimnak szakmai eredményeimet. A jobbára magukra maradt, kiszikkadt szívű öregekben a szép szó, a jó szó újraáramoltatta az életérzést. Viszonzásul azt adták, ami nekik a legkedvesebb: szépséges imádságaikat, énekeiket. Mindez nekik nem azért szépséges, amiért nekünk filológusoknak varázslatos, hanem azért, mert az égi anyát jelenítik meg nyomorúságos, sokszor az övékéhez azonos élethelyzetében, és Krisztust idézik az emberek iránti szeretetből vállalt — számukra sem idegen — szenvedésében és halálában. Ami nekünk egyedülálló népi tudás, az nekik egyedülálló biztonságot szolgáló verbális eszköztár, mintegy kulcs az égi kuckóhoz vagy kopogtató a kuckóban lakó égi anyához.

A válasz mindkét kérdésre tehát egyértelmű: 1) A szeretet. 2) Krisztus, Aki maga a Szeretet, s mivel Belőle sarjadt ki a kereszténység, része az én személyes boldogulásomnak, fokozója máig is jó életérzésemnek, s fogódzója ingoványos élethelyzeteimnek. — Ebből századunkban bőven akadt, s lám ez is egyféle bőség, csak nem a pusztai, hanem a hitbéli megpróbáltatásé. Végül is az origo ugyanaz: Isten. Csak míg az elsőben közvetve jelentkezett, addig a másodikban közvetlenül. A természet bősége sejteti létét, a megpróbáltatások bősége bizonyítja erejét, a belénk átáramlott erejét.